

Handbuch der europäischen Volksgruppen. Zbirka Ethnos zv. 8. Wien-Stuttgart 1970, 558 strani.

Priročnik o evropskih narodnostnih skupinah je izdala unija evropskih manjšin (FUENS), ki združuje vrsto manjšinskih organizacij in skupnosti. Prostorsko je v organizaciji zajet predvsem srednjeevropski prostor, medtem ko je romanski svet zaradi močnega vpliva nemškega elementa bolj v ozadju. V organizacijo so vključene tudi posamezne emigrantske skupnosti, tudi iz Jugoslavije. Od zamejskih Slovencev je včlanjen v FUENS predvsem Narodni svet koroških Slovencev. Ne glede na nakazane omejitve so sestavljalci priročnika skušali podati prerez večine narodnostnih skupin. Kako jim je to uspelo, omogoča primerjava s predvojno publikacijo Die Nationalitäten in den Staaten Europas, Wien 1930, katere pobudnik je bila takratna organizacija evropskih narodnostnih kongresov s sedežem v Ženevi. V nasprotju s predvojno publikacijo, ki daje nadrobne prereze položaja in življenjskih vprašanj zajetih manjšin, večkrat je celo vir prve roke, je priročnik iz leta 1970 (kljub večjemu obsegu) ne dosega. Res da je v njem pojem »manjšina« razširjen, vendar se večina prispevkov ne dviga nad splošno informacijo. Tudi sodelavci so različni: od pripadnikov prizadete manjšine do posameznih boljših ali slabših poznavalcev, pa do političnih nasprotnikov socialističnih držav (npr. za Albance v Jugoslaviji).

V zapisu se omejujem na nam bližja vprašanja, na problematiko zamejskih Slovencev ter na nekatera opozorila o Jugoslaviji.

O Slovincih v Italiji je prispeval oris njihovega položaja in problematike avstrijski delavec na manjšinskem področju dr. Theodor Veiter. Podobno kot drugi prispevki se tudi njegov ne dviga iz nakazanih okvirov. Ko Veiter omenja jezikovne podatke ljudskega štetja iz leta 1961, ceni število tržaških Slovencev na 40.000 ter po italijanski literaturi povzema mnenje, da je v tem številu zajet precejšen dotok političnih beguncev ter priseljencev iz SR Slovenije. Za Goriško omenja število 15.000 Slovencev, za Beneško Slovenijo pa navaja številko 20.000 in za Kanalsko dolino 1.500 Slovencev. V celoti naj bi znašalo število vseh Slovencev v Italiji med 75.000 do 80.000.

V nadaljevanju omenja Veiter londonski sporazum in ureditev tržaškega vprašanja iz leta 1954 ter njegova določila, poseben razdelek pa je namenjen tudi italijanski (notranji) manjšinski zaščiti. Sledi oris položaja slovenske skupnosti v Italiji. Posebej je na podlagi dostopnih podatkov podan številčni prerez slovenskega šolstva (predvsem za šolsko leto 1966/67). Sledijo razdelki o uporabi slovenščine kot uradnega jezika ter o vlogi Slovencev v javnem življenju. Poseben razdelek je posvečen orisu slovenskega kulturnega in gospodarskega življenja in končno nekaterim odprtim vprašanjem slovenske skupnosti. V tem okviru so našete vse slovenske kulturne in politične organizacije ter stranke, ki vključujejo tudi Slovence. Omenjeno je dalje naseljevanje Italijanov na slovenskem narodnostnem prostoru (občina Devin-Nabrežina).

Isti avtor je prispeval še zapis o Italijanah v Jugoslaviji. V primerjavi s sestavkom o Slovincih v Italiji se tudi ta ne dviga nad splošno informacijo. Želeti bi bilo tudi večjo točnost, saj utegne kdo dobiti vtis, da je bila pred drugo svetovno vojno Dalmacija sestavni del Julijske krajine. Po pre-

vzeti oceni iz italijanske literature naj bi se preselilo po podpisu mirovne pogodbe z Italijo leta 1947 z območja Zadra, Reke in Istre v Italijo okoli 300.000 Italijanov. Vzroki za njihovo izselitev naj bi bili »etnopolitičnega« značaja ter nasprotovanje izseljencev komunizmu, sovražnemu privatni lastnini in cerkvi. Za območje nekdanje cone B Svobodnega tržaškega ozemlja se Veiter pridruzuje italijanskim trditvam o mednarodnopravni pripadnosti te cone Italiji.

Za Italijane, ki so po letu 1947 ostali v Jugoslaviji, Veiter meni, da so bili v ozadju njihovega ostanka »deloma politični« vzroki, se pravi njihova komunistična ali socialistična usmeritev. Poleg njih pa še tisti, »ki jim socializacija privatne lastnine ni ničesar pomenila«. Pridružuje se mnenju, da živi v Jugoslaviji med 40 do 50.000 Italijanov, od tega v nekdanji coni B STO 10.000. Tako kot v razdelku o Slovencih v Italiji slede v sestavku opozorila na (pravni) položaj italijanske skupnosti.

Prispevek o koroških Slovencih je pripravil podpredsednik FUENS, koroški rojak dr. Reginald Vospernik. Žal se prispevek ne dviga nad priložnostno informacijo in tako ne pomeni bistvene osvežitve slovenske problematike pred tujo javnostjo. Med drugim avtor tudi ni dovolj opozoril na problematiko ljudskih štetij in vprašanja »vindišarjev«.

Četrti prispevek, o katerem poročam, je Johanna Wüshta o Nemcih v Jugoslaviji. Seveda velja njegovo poročilo predvsem za čas med obema svetovnjima vojnama, saj ceni avtor današnje število jugoslovanskih Nemcev na 10 do 15.000. Za slovenskega bralca bo zanimiva omemba, da je bilo po aprilu 1941 izseljeno iz spodnje Štajerske skoro 26.000 Slovencev v Srbijo, nadaljnjih 35.000 iz brežiškega konca pa kasneje na nemški vzhod. Ti ukrepi naj bi po Wüshtu imeli za posledico umik mnogih »nacionalnih Slovencev« v gozdove, »kjer so pripravljali kot partizani nemški upravi vedno večje težave«. Za nacistično raznarodovalno politiko na Slovenskem seveda ne najdemo nadrobnejših opozoril, vzrok temu pa bo tudi dejstvo, da je glavni urednik priročnika znani ponemčevalec slovenskega šolstva na Štajerskem v letih druge svetovne vojne dr. Manfred Straka! Wüscht je priložil sestavku pregled (dela) literature o vprašanih nemške manjšine v Jugoslaviji, vendar v njem zaman iščemo deli Dušana Bibra Nacizem in Nemci v Jugoslaviji, Ljubljana 1966 in Toneta Ferencen Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji 1941—1945, Maribor 1968.

Tone Zorn